

Не слід забувати. Починаючи з 2004 року цивільний процес в Україні еволюціонував в бік змагальності, яка передбачає активність усіх учасників процесу.

Про це, один з авторитетних суддів Запорізької області досить часто говорить так: «Шановні адвокати працюйте, надавайте судові докази, обґрунтування своїх позицій. Все дослідимо. Але не перекладайте на суд свою роботу... я не повинен самотійно розбиратися у «дебрях життя» ваших клієнтів».

Ця позиція стає особливо актуальною в сенсі нової редакції Цивільного процесуального кодексу України, коли доведення своєї позиції конкретними доказами стає безпосереднім обов'язком кожного учасника розгляду справи.

В реаліях сьогодення сторони повинні чітко розуміти, що саме вони, а не суд мають зацікавленість від досягнення певного процесуального результату.

Виходячи з викладеного вище, правозастосовча практика в недалекому надасть відповідь на питання: чи буде дієвим в Україні інститут неприпустимості зловживання процесуальними правами, або ні?

Однак, тут не треба «уповати» на суди. Дуже багато залежить від активної позиції адвокатури. Її антитолерантного відношення до зловживання процесуальними правами.

**Павлова Юлія Сергіївна**

*аспірантка кафедри цивільного процесу*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.*

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В СВІТЛІ НОВОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Стрімкий розвиток науково-технічних досягнень призвів до зміни характеру суспільних відносин, які все більше відбуваються не в межах безпосереднього міжособистісного спілкування, а в межах віртуального простору. Технічні засоби опосередковують суспільні відносини, стають засобом спілкування та, одночасно, невід'ємним атрибутом суспільного життя.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 р. вперше, в історії цивільного процесуального законодавства України електронні докази були визнані в якості самостійного засобу доказування на рівні з письмовими та речовими доказами. Безперечно, це є одне з прогресивних досягнень нового ЦПК України, автори якого заклали ідею актуалізувати положення останнього, привести його зміст до об'єктивних вимог сьогодення.

Досліджуваний у даній статті проблематиці, а також її окремим питанням присвячували свої праці такі науковці, як: Ю.В. Білоусов, А.Т. Боннер, К.Л. Брановицький, Є.В. Васьковський, О.П. Вершинін, С.П. Ворожбіт, Н.Ю.Голубева, К.Б. Дрогозюк, П.П. Зайцев, А.Ю. Каламайко, О.М. Лазько, Є.О. Нефедьєв, В.К. Пучинський, І.В. Решетнікова, С.Я. Фурса, Н.О. Чечина, Є.Ю. Шишаєва, К.С. Юдельсон та інші.

Щодо визначення терміну «електронний доказ». У новій редакції Цивільного процесуального кодексу України підкреслюється особлива електронна (цифрова) природа віртуального документу, адже за своєю суттю електронний доказ – це двійковий комп'ютерний код, який створений за допомогою комп'ютерних засобів та існує на технічних носіях. Він не має матеріального виразу та існує у нематеріальній формі на спеціальних засобах.

Новий ЦПК України визначає електронний доказ як інформацію в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Перелік не є вичерпним, що важливо, зважаючи на стрімкий технічний прогрес і появу нових видів електронних доказів та джерел інформації, на яких такі докази можуть зберігатися.

В теорії цивільного процесуального права існують дещо інші підходи до визначення сутності та правової природи електронних доказів. Так, наприклад, С.Г. Сафронов та А.В. Минбалєєв під електронними доказами розуміють задокументовану інформацію, представлену в електронній формі, тобто у вигляді, придатному для сприйняття людиною за допомогою електронних обчислювальних машин, а також для передавання по інформаційно-телекомунікаційним мережам або обробці в інформаційних системах.

В свою чергу, М.В. Горелов визначає «електронний доказ» як відомості про обставини, що мають значення для розгляду справи, виконані у формі цифрового, звукового або відеозапису. Тобто, ЦПК України визначає електронні докази через можливий невичерпний перелік форм існування електронних доказів, в той час як теорія цивільного процесу визначає електронні докази через їх характерні властивості.

Іншим не менш прогресивним здобутком оновленого ЦПК України є встановлення способу дослідження електронних доказів, розміщених в мережі Інтернет. Донедавна це питання було досить проблемним, й так і не знайшла свого однозначного вирішення в правозастосовній практиці через відсутність нормативно врегульованих способів процесуального збирання та отримання фактичних даних, розміщених в мережі Інтернет.

В оновлений ЦПК України була включена частина 7 статті 85 ЦПК України, відповідно до якої суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. Тобто, з моменту набрання чинності законом України № 2147-VIII від 03.10.2017 р. суд наділений процесуальними повноваженнями безпосередньо дослідити відомості з глобальної мережі Інтернет на предмет наявності тих чи інших фактичних даних, які входять до предмету доказування по справі.

Окрім огляду електронних доказів, розміщених в мережі Інтернет, новий ЦПК передбачає такий спосіб збирання доказів, як призначення експертизи для встановлення та фіксування змісту веб-сайту (сторінки), інших місць збереження

даних в мережі Інтернет за умови, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом самостійно або із залученням спеціаліста.

Аналіз положень нового ЦПК України свідчить про наявність певних недоліків щодо порядку подання та збирання електронних доказів. Так, в новому ЦПК України не достатньо приділено уваги критеріям допустимості електронних доказів. Не викликають питань докази, скріплені електронним цифровим підписом, а також докази, розміщені в мережі Інтернет та оглянуті судом в рамках відповідної процесуальної дії. Разом з тим, новели цивільного процесуального законодавства не регулюють питання допустимості інших електронних доказів. Наприклад, спірним в правозастосовній практиці залишається питання використання електронного листування.

ЦПК України в новій редакції не дає відповіді на питання, яким критеріям допустимості має відповідати електронний лист, яким чином можливо використовувати електронне листування в якості доказу в суді, що є оригіналом електронного листа та як перевірити дійсність його роздрукованої паперової копії.

Крім цього, викликають питання взагалі можливості подання паперової копії електронного доказу. Так, відповідно до ч. 3 ст. 100 ЦПК України учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

Отже, законодавець наділив учасників провадження правом подавати електронні докази в паперових копіях, що є особливо актуальним до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Разом з тим, порядок засвідчення паперових копій електронних доказів жодним законом не визначений. Діюче законодавство не визначає, хто має право засвідчувати паперові копії електронних доказів, яким вимогам вони повинні відповідати, які дії повинні вчинити учасники провадження для надання паперовій копії електронного доказу доказової сили. У зв'язку з цим, виникає питання, що є належним чином засвідченою паперовою копією електронного доказу, яка б була засвідчена відповідно до закону.

На думку окремих науковців, посвідчення паперових копій електронних доказів повинно вчинятись аналогічно посвідченню копій письмових доказів відповідно до вимог Національного стандарту України Державної уніфікованої системи документації.

Тому, можна стверджувати, що для надання паперовій копії електронного документу юридичної сили необхідно зафіксувати обов'язкові реквізити, засвідчивши їх, уповноваженою на те особою, яка буде нести відповідальність за відповідність відомостей, зафіксованих у копії електронного документу шляхом перевірки цілісності інформації за допомогою ЕЦП.

Пунктом 5 статті 95 ЦПК України в новій редакції передбачено, що учасник справи підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який заходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення. Однак зазначений порядок стосується лише копій письмових доказів, а засвідчення паперових копій електронних доказів залишилось поза нормативним врегулюванням. Як наслідок, подання паперових копій електронних доказів може викликати сумніви в інших учасників провадження щодо допустимості таких доказів з огляду на відсутність визначеного законом порядку посвідчення таких доказів.

Досягненням нового цивільного процесуального кодексу України є визнання електронних доказів в якості самостійних засобів доказування на рівні з письмовими та речовими доказами. Таке нововведення є адекватною відповіддю на сучасні вимоги суспільства, що повинно сприяти більш повному та всебічному з'ясуванню обставин справи.

Така практика відповідає сучасним світовим тенденціям лібералізації вимог до допустимості доказів, що виражається в наданні судді можливості самостійно дослідити електронний доказ та оцінити його значущість з урахуванням інших доказів з метою правильного розгляду справи.

### ***Література:***

1. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного

судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23.03.2017 [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=61415](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415).

2. Лазько О.М. Перспективи розвитку електронних (технічних) засобів доказування в цивільному процесі України / О.М. Лазько // Європейські перспективи, 2015. – № 1. – С. 125-129.

3. Стеблевський А. Електронні докази – новела до трьох процесуальних кодексів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chp.com.ua/all-news/item/49977-elektronni-dokazi-novela-do-trokh-protseualnikh-kodeksiv>

**Полюк Юлія Іванівна**

*асистент кафедри цивільного процесу  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

### **ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ: ЗЛОВЖИВАННЯ ТА ПРОТИДІЯ**

На сучасному етапі розвитку суспільства значна увага приділяється розбудові та зміцненні судової влади шляхом запровадження та вдосконалення судових процедур з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Однак ефективність судового захисту залежить як від суду з одного боку так і від учасників судового процесу з іншого і полягає, перш за все, у добросовісному здійсненні ними своїх процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків.

За останній час у цивільному процесі України доволі поширеним стає таке негативне явище, як недобросовісне використання учасниками судового процесу процесуальних прав наданих законом. Таким чином, питання щодо зловживання процесуальними правами набуває неабиякої актуальності та стає предметом жвавих дискусій в юридичній літературі.

Враховуючи той факт, що чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) надає широку можливість звернення до суду кожній особі (ч. 1 ст. 4 ЦПК України), наголошуючи разом з тим на недійсності відмови від права на звернення до суду за захистом (ч. 3 ст. 4 ЦПК України), непоодинокими є випадки його зловживання суб'єктом звернення.